

De Liefde

Nieuwsbrief van de koren- en pelmolen
De Liefde te Uithuizen (Gr)
26^e uitgave - winter 2010/2011

De koren- en pelmolen *De Liefde* in het jaar 2010

In het jaar 2010 werkte ik 66 dagen op de molen. Op die dagen heb ik de molen 189 uren laten draaien en maakte het wiekenkruis 93.467 omwentelingen. Het aantal bezoekers op de molen bedroeg 345, waaronder vele buitenlanders. In het voorjaar werd een toilet aangelegd en in oktober werden de schoren van de stelling, alsook de stelling zelf geteerd. Een uitgebreid jaaroverzicht met alle activiteiten is te vinden op de pagina Logboek op mijn homepage.

Een miljoen omwentelingen

In de achterliggende tien jaren waarin ik op de molen werkzaam ben, heb ik de molen vele malen laten draaien. Om te weten hoeveel omwentelingen het wiekenkruis maakt, installeerde ik op 2 mei 2001 een mechanische molenteller in het bovenwiel.

Op 30 oktober 2010 passeerde de teller het getal 999999, waarna de miljoen omwentelingen werden bereikt.

De teller, gefotografeerd op 30-10-2010, om 14:29 uur, op weg naar de één miljoen.

Rouw

In de maanden juni en juli stond de molen *De Liefde* in de rouw wegens het overlijden van Annechien Vegter-Huizinga, de vrouw van mijn 'baas' Piet Vegter.

Ook van Piet moest ik afscheid nemen, want hij ging in oktober met pensioen.

Colofon

∴

Tekst, opmaak en samenstelling
B. D. Poppen, *vrijwillig molenaar*
Ripperdadrift 16, 9981 LH Uithuizen
e-mail: bob@bdpoppen.nl
website: <http://www.bdpoppen.nl>

De molen “De Zwaluw” in het buurtschap Valom

Ten noorden van Uithuizen ontstond in 1827, na de aanleg van de Noorderdijk, de Uithuizer polder. Tijdens de stormvloed van 1877 brak de dijk door en beschadigde o.a. enkele in aanbouw zijnde woningen ten zuiden van de Noorderdijk zodanig dat zij ‘omvielen’. Het buurtschap werd hierna Valom genoemd en later is dat zelfs de officiële naam geworden. De gemeenschap die zich daar vestigde breidde zich gestaag uit en zo werden er, naast boerenbedrijven, ook een polderschool en enige panden van ‘neringdoenden’ gebouwd. Eén daarvan werd de bakkerij van het echtpaar Boddé-Knol.

Hendrik Boddé, geboren 7 februari 1858 te Uithuizen, was op 19 januari 1884 gehuwd met Aaltje Knol, geboren 11 augustus 1865 te Aduarderzijl, gem. Ezinge.

Hendrik kocht in 1882 een perceel grond van ruim 7 are te Valom, waarop hij een huis met schuur liet bouwen. In hetzelfde jaar diende hij een verzoek in “om eene bakkerij en stoom pel en koornmolen te mogen oprichten.” Het verzoek werd echter niet gehonoreerd.

Enige jaren later, en wel in 1886, diende hij opnieuw een verzoek in “tot het bouwen eener koornmolen”. Hiervoor werd hem nu wel de vergunning verleend.

De molen werd vervolgens op enige afstand ten noorden van de bakkerij gebouwd en kreeg als naam *De Zwaluw*. In de molen werden 2 koppels maalstenen en een paar pelstenen geplaatst. In de schuur voor de molen was de bakkerij ondergebracht.

Het bedrijf van Boddé floreerde en in het gezin werden vier kinderen geboren, drie jongens en een meisje. Maar Hendrik Boddé had meer plannen en ideeën en op 15 januari 1900 verkocht hij de molen, bakkerij en kruidenierswinkel voor f 9.450,00 en vertrok met zijn gezin naar Groningen.

De nieuwe eigenaar van de molen en het bakkersbedrijf te Valom werd Dirk van der Laan (1859-1937), die op 18 april 1900 trouwde met Louwke Valk (geboren in 1861). Dirk was afkomstig van Baflo, waar hij het vak van bakker uitoefende. Ruim zeven jaar was hij bakker en molenaar te Valom, tot hij in 1907 de bakkerij en molen voor f 10.000,00 verkocht aan Klaas

Sikkema (1884-1945). Twee jaar later, op 25 augustus 1909, trad Klaas in het huwelijk met Hendrikje Oosterhuis (1886-1980).

Uit die periode stamt de prachtige, in opdracht van Sikkema uitgegeven ansichtkaart, waarop het molenaarshuis met de molen prominent in beeld zijn gebracht (zie de foto hiernaast).

In 1942 verkocht het echtpaar Sikkema de molen, de winkel en het bedrijf aan Jacob Start.

In 1943 brak een roede van de molen, waarna Start verder maalde en pelde met één roede. (Zie de foto die W.O. Bakker in 1948 maakte.)

In juli 1943 vloog een pelsteen uit elkaar en vernielde de zolders. Start vroeg in 1949 een sloopvergunning aan, welke hem werd verleend. Begin 1950 werd de molen gesloopt en aan het eind van dat jaar was de molen geheel verdwenen. Het markante voormalige molenaarshuis is echter nog steeds aanwezig.

B. D. Poppen © Uithuizen, 2010

Watermolens en ‘kleiekotzers’ in het Zwarte Woud

Deze zomer ging ik op molentocht in het Zwarte Woud, een gebied waar je geen windmolens hoeft te verwachten, maar wel watermolens. Langs de vele bergbeekjes hebben talloze molens gestaan en vaak is dat nu nog te herkennen aan een houtzagerij, waarbij echter in de meeste gevallen geen waterrad meer aanwezig is. Voor goed bewaard gebleven exemplaren, waarin ook nog gemalen en/of gezaagd wordt, kun je dan ook het best terecht in openluchtmusea.

Zo bracht ik een bezoek aan het “Hohenloher Freilandmuseum” te Wackershofen (Schwäbisch Hall) ten noordoosten van Stuttgart. Hier staat een korenmolen met drie maalgangen, die op een maalstoel zijn geplaatst. In het er naast gelegen gebouw is een zaagmolen ondergebracht. Tussen de beide gebouwen zijn de twee bovenslag waterraderen aangebracht.

Ook bezocht ik het “Schwarzwälder Freilichtmuseum Vogtsbauernhof” te Gutach (Schwarzwaldbahn). In dit museum staan vele molens, zoals een “Haus-Mahlmühle” van 1609, een Klopf- und Plotzsäge, Hochgangsäge, Ölmühle, Hanfreibe (hennepmolen), Hammerschmiede, alle aangedreven door water en een Säulengöpel (rosmolen).

Mijn speciale interesse ging uit naar de “Haus-Mahlmühle”, waarin zich een builkast bevindt, waarmee op een bijzondere manier het meel wordt gezeefd. Tevens heeft hij een ‘kleiekotzer’, dit is een sierlijk bewerkt houten masker, dat over de uitlaatopening van de builkast is geplaatst en waaruit de zemelen worden ‘gekotst’. Met het waterrad worden niet alleen de maalsteen en de buil aangedreven, maar ook twee stampers. Deze stampers werden gebruikt voor het pellen van gierst en gerst en het kneuzen van overgebleven maalafval.

De kleiekotzer in de “Haus-Mahlmühle”.

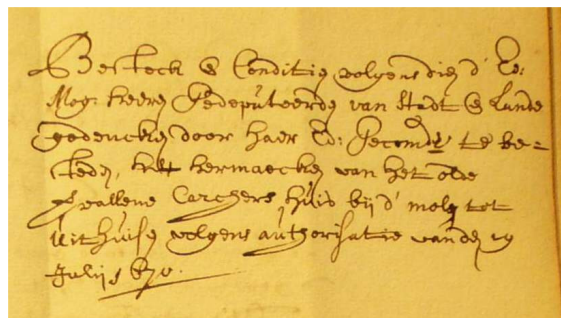
In een aantal gevallen vind je nog wel werkende molens op hun originele plek langs een bergbeek en één daarvan is de Hexenlochmühle in Furtwangen-Neukirch. Dit is een zaagmolen waarin o.a. koekoeksklokken worden gemaakt. De molen is tevens een geliefd reisdoel voor dagjesmensen, zodat er een restaurant aan is toegevoegd.

Op <http://www.vogtsbauernhof.org/> is veel informatie te vinden over het interessante openluchtmuseum. Uitgebreide informatie over de ‘kleiekotzers’ is te vinden op mijn website, op de pagina “Trivia”.

De bestekken van de sarrieshutten in de loop der eeuwen

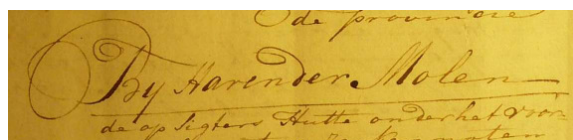
De sarrieshut bij de molen *De Liefde* te Uithuizen is één van de ruim honderd die tussen 1630 en 1800 in de provincie Groningen zijn gebouwd. Voor de bouw van deze woningen werd een bestek gemaakt en de eerste dateert van juni 1630. Naast reparatie van de hutten, werden er nadien ook nieuwe hutten gebouwd, bijvoorbeeld wanneer een dorp toestemming kreeg een molen te bouwen. Eveneens kwam het voor dat een sarrieshut dusdanig vervallen was, dat het geheel nieuw moest worden opgebouwd. In veel van die gevallen werden dan ook nieuwe bestekken gemaakt.

Hieronder is de aanhef te lezen voor de herbouw van de sarrieshut te Uithuizen in 1670.

Besteck en Conditie volgens die d' Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden van Stadt ende Lande gedencken door haer Ed. Gecomd. te besteden, het hermaecken van het olde vervallene Cerchers huis bij d' mole tot Uithuizen volgens autorisatie van den 29 Julij 1670.

In het RHC Groninger archieven vond ik een tiental bestekken voor de nieuwbouw, c.q. herbouw, c.q. reparatie van chercherswoningen. Dit betreft de sarrieshutten te Uithuizen (herbouw in 1670), Groningen (herbouw in 1672), Zandweer (herbouw in 1675 en reparatie in 1735), Niebert, Oldehove, Wildervanck 2 stuks, Grijpskerk (alle nieuwbouw in 1710), Kantens (herbouw in 1720), Harendermolen (reparatie in 1781 en 1785 van de opzichters- en cherchershut) en Oostwold (nieuwbouw in 1788). Vaak werden voor de talloze reparaties aan de sarrieshutten kleine deelbestekken gemaakt.

Bij Harendermolen de opsigters Hutte...

In de dubbele woning te Harendermolen, woonde aan de ene kant de chercher en aan de andere kant de opzichter. In de provincie Groningen is dit het enige gebouw, waarbij deze dubbele functie voorkomt. In de provincie Friesland kwam dit echter veelvuldig voor.

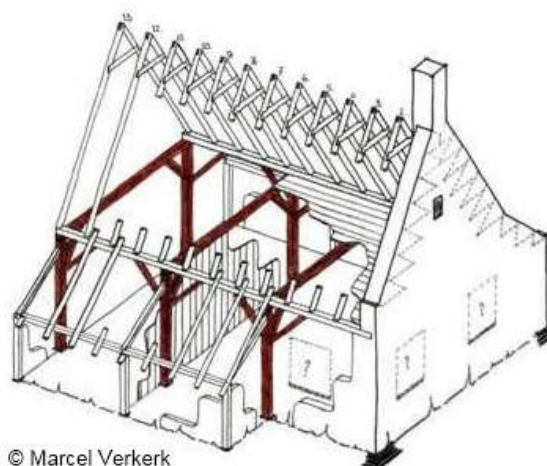
De dubbele woning te Harendermolen.

Uit al de bestekken, opgesteld na het eerste bestek van 1630, blijkt dat de aanvankelijk kleine sarrieshutten steeds iets ruimer en groter werden gebouwd. Ook werden ze voorzien van meer comfort, zoals meer ramen, een haard, een kelder en een regenbak.

De tien bestekken heb ik getranscribeerd, voorzien van een inleiding en van foto's.

Ook heb ik de interessante tekst van het historisch onderzoek naar het bestek van 1630, dat Marcel Verkerk, historisch bouwkundige, samen met twee tekeningen publiceerde in *Her-vonden Stad 2006*, erin opgenomen.

Het geheel omvat 50 pagina's en is te lezen op mijn website, op de pagina "de sarrieshutten".

© tekening Marcel Verkerk, 2006